

Urheilu ja liikunta toimijakentässä

Urheilu- ja liikuntakäsitteitä ei voi ymmärtää kunnolla ellei tiedä, missä niitä käytetään ja kuka niitä käyttää. Yksi rajalinja menee mediassa, jossa urheilu löytyy urheilusivuilta ja –osastoilta, kun liikunta on yleisimmin sijoitettu terveys- ja hyvinvointiosastoille. Jako on periaatteessa selkeä, vaikka silläkin on omat ongelmansa.

Muulla yhteiskunnassa käsitteiden erot eivät ole yhtä selvät eivätkä ne sitä voi ollakaan, koska liikunta on usein jonkin urheilulajin harrastamista ja koska urheilu on useimmiten myös liikuntaa. Kun urheilun ja liikunnan (ala)käsitteitä avataan, niin huomataan, että eroja on kuitenkin yllättävän paljon.

Urheilun merkitysmaailmat poikkeavat aika paljon liikunnalle annetuista merkityksistä ja ”urheilupuhekin” poikkeaa nykyään merkittävästi ”liikuntapuheesta”. Yhtäläisyyksiäkin on runsaasti – kumpaakin yhdistää kokemuksellisuus, yhteisöllisyys, identiteetin rakentaminen tai terveys ja hyvinvointi vaikkakin ehkä eri syistä.

Liikunnan ja urheilun perustelut ovatkin alkaneet erota toisistaan 2010-luvun todellisuudessa. Kummatkin ovat tärkeitä, mutta jonkin verran erilaisin perusteluin. Pitkään urheiluakin perusteltiin syillä, jotka kuvasivat paremmin liikkumista tai liikuntaa.

Toisaalta liikuntakäsitteen rajaamaa aluetta ei osattu ennen erottaa kovin hyvin urheilukäsitteestä – joskus kummatkin kärsivät tästä sekoittumisesta. Tilanne on tässä suhteessa parantunut, vaikka edelleenkin tätä sekoittumista väistämättäkin tapahtuu.

Nyt tarkastellaan urheilu- ja liikuntakäsitteiden takana vaikuttavia toimijoita. Toimijoilla tarkoitetaan tässä ihmisiä eri asemissa, ihmisten yhteisöjä ja yhteiskunnassa vaikuttavia instituutioita ja organisaatioita sekä ”politiikkoja”.

Esitettävät taulukot eivät varmastikaan ole täydellisiä, mutta niissä on pyritty lyhyesti kuvaamaan tärkeimmät toimijat ikään kuin läheisimmästä etäisimpään.

Taulukko: Liikuntakäsitteet ja niihin vaikuttavat toimijat:

Liikuntakäsite / Toimija	Pääasiallinen toimija	Toimija 2	Toimija 3	Toimija 4	Toimija 5
Arkiliikunta	Perhe/ yksilö/ talous	Kunta	Yhdyskuntasuunnittelu ja -rakennus	Liikuntapaikat	Työmatkaliikenne
Kuntoliikunta	Yksilö/ ryhmä	Liikuntapaikat	Yhdistykset, joissa kuntoliikuntaa	Yksityiset liikuntapalvelut	Urheiluseurat
Harrasteliikunta	Ryhmä/ yksilö	Vapaamuotoiset ryhmät	Yhdistykset, joissa harrasteliikuntaa	Urheiluseurat	Nuorisotoimi
Terveysliikunta	Toipuja/ kuntoutuja	Terveystoimi	Kunnan erityisliikunta	Yksityiset liikuntapalvelut	Yhdistykset/ järjestöt, joissa terveysliikuntaa
Erytisliikunta	Vammais- liikkuja	Kunnan erityisliikunta	Vammaisliikunta- järjestöt	Koulutoimi	Urheiluseurat ja - liitot

Kun urheilusta tekee samanlaisen toimijataulukon, niin näkee aika hyvin käsitteiden sisältämät erot. On tietysti muistettava, etteivät nämä sulje toisiaan pois, vaan sama ihminen toimii tai voi toimia kummassakin käsitteemaailmassa. Taulukosta puuttuu myös koululiikunta, joka yhdistää ja erottaa omassa toimintamaailmassaan liikkujat ja urheilijat eri tavoin kuin tässä on ilmaistu.

Taulukko: Urheilukäsitteet ja niihin vaikuttavat toimijat:

Urheilukäsitteet	Pääasiallinen toimija	Toimija 2	Toimija 3	Toimija 4	Toimija 5	Toimija 6
Juniorieurheilu	Lapsi tai nuori	Perhe	Joukkue	Seura	Kunta	Lajiliitot
Kilpaurheilu	Urheilija	Valmentaja	Urheiluakatemia	Seura	Lajiliitto	Kv-liitto
Huippu-urheilu	Ammattuurheilija	Manageri	Ammattilaisjoukkue	Liiga	Sponsorit	Kv-liitto
Aikuis- /veteraanieurheilu	Aikuisurheilija	Läheiset	Seura	Aikuisurheilu- liitto	Lajiliitto	Kv-liitto

Sosiologisesti ja yhteiskuntapoliittisesti taulukoita tarkasteltaessa huomaa, miten urheilun maailmassa painottuu vapaaehtois- ja kansalaisyhteiskunnan toimijat, mutta myös yksityinen sektori. Perheen ja koulumaailman merkitys on myös erittäin vahva eikä toki kuntien ja valtion merkitystä voi vähätellä, vaikka ne taulukossa hiukan taustalla ovatkin.

Yhteiskunnan eri sektoreiden ollessa vahvasti mukana vaikkapa urheilijan uran eri vaiheissa korostuu käsitteiden käytössä tai ainakin niiden ymmärryksessä asioita, joita tulkitaan usein kapea-alaisesti. ”Urheilu” avautuu erilaisena, kun siitä puhutaan läheisten kanssa, joukkueessa/seurassa, managereiden, scouttien, agenttien, sponsoreiden tai päättäjien seurassa.

Mielenkiintoista on ollut huomata esimerkiksi olympiakomitean ja huippuvalmentajien puheen muuttuneen viime aikoina hyvin ”inhimilliseksi”, kun huippu-urheilusta vielä vähän aikaa sitten siitä puhuttiin lähes bisneksen tai sodankäynnin termein. Yhteisöllisyyttä, tukea ja ymmärtämystä annetaan nyt huipuille melkein kuin kyse olisi voimaannuttavasta terapiaprojektista. Mitä se itse asiassa eräässä mielessä onkin...

Samaan aikaan ollaan myös huolestuneita siitä, millä käsitteellä pitäisi puhutella (liian) vähän liikkuvaa, passiivista väestöosaa, (liikunnasta) syrjäytyvää, liikkumatonta, paikallaanoliijaa... Sekä aivan huipulla että sen toisessa ääripäässä haetaan voimaannuttavia käsitteitä, kun on ymmärretty, että erilaisen tuen merkitys on niin huippu-urheilijalle kuin liikkumaan ryhtyvällekin nykymaailmassa keskeistä.

Liikuntakäsitteiden ja ehkä myös käytäntöjen ongelmana voikin tässä suhteessa nähdä sen, että vähän liikkuvaa tuetaan perinteisesti materiaalisia resursseja eli liikuntapaikkoja lisäämällä. Liikuntapolitiikassa on vahva usko siihen, että liikuntapaikkoja lisäämällä, tekemällä ne saavutettaviksi ja houkutteleviksi, saadaan suuret joukot liikkeelle. Tiettyyn rajaan tuollainen liikuntapolitiikka on toiminutkin, mutta se ei taida saada kaikkia liikkeelle.

Urheilijan polun rinnalle pitänee rakentaa myös liikkujan polku, jossa syntymästä asti rakennetaan myös sosiokulttuurisia, kokemuksellisia ja yhteisöllisiä tukirakenteita jokaisen lapsen liikkumiselle.

Liikuntatoimijoiden kartalla olisikin tilaa vapaaehtoistoimijoille, jotka tukisivat lapsia ja nuoria liikuntapolulle ja –polulla joko urheiluseurajärjestelmän sisällä tai sitä täydentäen esimerkiksi päiväkotien, koulujen tai terveys-, sosiaali-, kulttuuri- ja nuorisotoimen yhteistyönä. Perheet ja lähiyhteisöt eivät toimi samalla tavalla tukijoina liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevien parissa kuin ”urheiluperheissä”.

Elämänselän toisessa päässä liikkujan polut ovat hyvin moninaisia eikä yhtä ainoaa mallia ole olemassa – yli 100-vuotias saattaa olla virkeä ja aktiivinen, mutta jo myöhäiskeskusiässä on monilla suuria ongelmia liikkumisensa, terveytensä ja hyvinvointinsa kanssa.

Liikkujan polulle näyttäisikin tarvittavan interventioita elämän polun eri vaiheissa, kun eletään ruuhkavuosia, kun ikääntymisen ongelmia ilmenee, kun elämänmuutokset vaikuttavat liikkumiseen, kun siirrytään eläkkeelle, kun toimintakyvyssä ilmenee ongelmia jne.

Toimijakenttätarkastelu tuo aika hyvin esille urheilu- ja liikuntatoimijoiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Se tuo esille asioita ja näkökulmia, joilla on merkitystä liikuntakulttuurin käsitteiden paremmassa ymmärtämisessä. Ehkä se luo pohjaa myös paremmalle toiminnalle?